

”KYRKOBOK”

ELLER ”KOMMUNREGISTER”?

Av kyrkoherden, teol. d:r ALGOT ANDERBERG, Kristianstad

KYRKOLAGEN av år 1686 anbefaller prästerna att »hålla längder på alla sina åhörare, hus ifrån hus, gård ifrån gård». Samma lag talar om »Kyrkoboken», där prästen skall anteckna ort och dag »var och när ett barn varder fött». »Kyrkoboken» har i olika former existerat före 1686 års kyrkolag, som alltså lagfäster en redan utbildad praxis. Kyrkobokföringen har i varje fall varit och är ännu i stort sett den primära registreringen av rikets befolkning. Den har varit och är en del — ofta en högst väsentlig sådan — av det svenska prästerskapets åligganden.

Anordningen har för prästen fördelar och nackdelar. Den har givit prästen betydelsefulla möjligheter för effektiv församlingsvård men har i många fall blivit ett väsentligt hinder för honom att bruka sina krafter för mera centrala arbetsuppgifter. För allmänhet och myndigheter torde den nuvarande ordningen i stort sett ha motsvarat behov och berättigade anspråk. Den är emellertid icke utan brister. Fråga om omläggning av nuvarande system har därför tid efter annan framkommit.

Nu föreligger ett dylikt förslag till omorganisation av folkbokföringen, uppgjort av 1936 års uppborrdskommitté. Förslaget innebär i huvudsak att vid sidan av kyrkobokföringen en civil bokföring skall införas, vilken skall övertaga den nuvarande kyrkobokföringens icke-kyrkliga arbetsuppgifter. Denna civila folkbokföring skall anföras dels centrala folkbokföringsmyndigheter, länsstyrelserna och statistiska centralbyrån, dels lokala folkbokföringsmyndigheter, s. k. folkregisterförare. Som sådana lokala folkregisterförare föreslås i princip prästerna, vilka i denna egenskap skola intaga ställningen av civila tjänstemän.

De sakkunniga motivera sitt förslag med att kraven på fullständighet och riktighet i folkbokföringen framför allt genom samhällsverkens utveckling och intensifiering blivit skärpta, medan tillfredsställandet av dessa krav genom befolkningens tilltagande rörlighet i allt högre grad försvårats.

Det nuvarande systemet svarar enligt de sakkunniga icke mot berättigade krav. Det är otillfredsställande med hänsyn till redovisningen av demografiska uppgifter, det lider av svårtillgänglighet och bristande överskådlighet m. m. För att bota dessa brister och

Åstadkomma en bättre ordning föreslå de sakkunniga en rad åtgärder: den nuvarande »Kyrkobokens» utbytande mot kortregister, det s. k. kommunregistret, annan form för födelseanmälan, flyttningsbetygens ersättande med s. k. huvudkort, som utan att komma i den flyttandes händer sändas direkt från utflyttningsorten till inflyttningsorten, införande av medborgarkort m. m.

Har man anledning förmoda att de sakkunnigas förslag skall leda till den större fullständighet och riktighet som därmed åsyftas? Här nedan skola några punkter i förslaget upptagas till granskning.

Urkunderna.

Det förhåller sig tvivelsutan så, att det nuvarande systemet med församlingsböcker — fasta böcker — är behäftat med vissa brister: uppslag fullskrivs och nödvändigöra överföringar som rubba ordningen i boken, personer bliva ej utstrukna och alltså dubbelförda, siffror och andra anteckningar införas lätt å felaktiga rader m. m.

De sakkunniga anse att en stor del av dessa olägenheter kunna bortelemineras om kortsystem infördes. Detta är givetvis riktigt. Kortsystemet innebär också en i många hänseenden påtaglig arbetsbesparing. Överflyttningar av anteckningar och omskrivning behöva icke ifrågakomma.

Fråga är emellertid om kortsystemet kan skapa stadga i folkbokföringen. En felaktig anteckning i församlingsboken kan förvisso vålla betydande svårigheter. Men svårigheterna bli icke mindre om folkregisterföraren i en stor kommun med kanske flera tiotusental huvudkort råkar placera ett kort fel. Han kan riskera att få ödsla bort mycken tid och kraft på att återfinna det.

Anteckningarna i en församlingsbok äro enligt gällande ordning ofta ur demografisk synpunkt ofullständiga. De kunna emellertid utan större svårighet fullständigas. Och en församlingsbok lär icke gärna kunna »försvinna». Annorlunda förhåller det sig med huvudkortet. Det innehåller visserligen fullständiga uppgifter. Men om det kommer på villovägar eller förstöres, synes det knappast möjligt att åstadkomma kompletta anteckningar. Riksbokföringsmyndigheten skall enligt de sakkunnigas förslag utfärda duplett av förkommet huvudkort. En del uppgifter kunna hämtas ur avgångsbok, alfabetkort och fasta urkunder. Men icke alla. Uppgifter om ingånget eller upplöst äktenskap, om erkännande av barn u. ä. samt överhuvudtaget flertalet av de anteckningar som f. n. skola införas i församlingsbok kol. 14 torde i bästa fall kunna anskaffas först efter vidlyftig skriftväxling och torde i många fall icke alls kunna åstadkommas.

För den som sysslat med kyrkobokföring är det en icke ovanlig företeelse att person som begär flyttningsbetyg för sig och sin familj glömmar att begära betyg för till hans hushåll hörande anhöriga, som flytta med honom. I dylikt fall är församlingsboken vederbörande kyrkobokförare till ovärderlig hjälp. Uppslaget i försam-

lingsboken ger kyrkobokföraren en uppfattning av den flyttandes hushåll. Kortregistret kan icke i samma grad göra tjänst.

Det är slutligen visserligen riktigt att en församlingsbok tynges av anteckningar angående personer som för länge sedan utflyttat. Dessa anteckningar ha emellertid sitt värde. Det är i många fall ur olika synpunkter betydelsefullt att äga tillgång till uppgift å de personer som vid en viss tidpunkt bebott en fastighet. Delvis kan man erhålla dylika uppgifter ur mantalslängden. Men en person kan flytta åtskilliga gånger under ett år och dylika flyttningar inregistreras som bekant icke i mantalslängden. Från fattigvårds- och barnavårdsmyndigheternas sida är det ett bestämt önskemål att kunna erhålla fullständiga uppgifter även beträffande personer som icke längre äro i kommunen bokförda. Detta är med nuvarande system möjligt. Det vandrande huvudkortet gör det omöjligt.

Ovan anförda synpunkter på frågan om urkunderna för folkbokföring uppväcka betänkligheter mot det föreslagna systemet. Det vill synas som om en lämplig kombination av församlingsbok och huvudkort skulle kunna skänka den stadga och planmässighet åt bokföringen som varken det nuvarande eller det föreslagna systemet kan giva.

Födelseanmälan.

Enligt nu gällande bestämmelser insändes till pastorsämbetet jämlikt k. k. 12 maj 1927 och 9 oktober 1931 inom tre dagar efter nedkomsten anmälan om barns födelse från barnmorska, som annorstädes än å barnbördshus, sjukhus, hospital m. m. biträtt vederbörande moder vid nedkomsten.

Det nuvarande systemet har veterligen fungerat fullkomligt tillfredsställande.

De sakkunniga föreslå annan ordning. Anmälan om barns födelse skall göras dels som *födelseanmälan* till registerföraren i den ort där modern vid tiden för barnets födelse är kyrkobokförd dels som *kontrollanmälan* till länsstyrelsen i det län inom vilket barnet fötts.

Beträffande den förstnämnda, den s. k. födelseanmälan, föreslås att sådan skall göras av fader till barn inom äktenskap, moder, vårdnadshavare och föreståndare för allmän inrättning, om modern vid tiden för nedkomsten var där intagen. Födelseanmälan skall göras inom *en månad* efter födelsen.

Kontrollanmälan skall göras inom *tre dagar* av föreståndare för allmän inrättning, av barnmorska som utanför inrättning biträtt kvinna vid förlossning samt av läkare som utan biträde av barnmorska haft vård om kvinna vid förlossning annorstädes än å allmän inrättning eller anstalt.

Vid granskning av de föreslagna bestämmelserna måste man fråga sig av vad anledning barnmorska och läkare, som utanför anstalt biträtt vid nedkomst, befriats från att göra *födelseanmälan*. För dem föreligger enligt förslaget skyldighet att göra endast *kontrollanmälan*, d. v. s. inom tre dagar anmäla nedkomsten till länsstyrelsen i

det län inom vilket barnet fötts. Länsstyrelsen har emellertid i anledning av ingången kontrollanmälan intet att företaga förrän födelseanmälan inkommer från vederbörande folkregisterförare. Då nu födelseanmälan icke behöver göras förrän en månad efter nedkomsten blir konsekvensen av de föreslagna bestämmelserna att folkregisterföraren får vetskap om vissa barns födelser först efter en månad. Och detta har i sin tur till följd att avisering till barnavårdsnämnd i vissa fall angående barn utom äktenskap kan fördröjas en månad, något som måste betecknas som synnerligen ogynnsamt för barnavårdsnämndens arbete. De sakkunnigas förslag måste i denna del betecknas som mindre planmässigt och mindre effektivt än nu gällande ordning.

Ej mindre betänksam blir man, då man granskar förslaget i vad detsamma avser namngivningen. Uppgift å barnets namn behöver icke ske vid födelseanmälan men skall lämnas inom en månad efter födelsen. *Födelseanmälan* skall *ingivas*, d. v. s. personlig inställelse kräves. *Namnuppgift* kan *insändas*. Denna ordning torde med all sannolikhet komma att välla stora besvärligheter för alla parter. Den som har någon förtrogenhet med kyrkobokföring vet alltför väl vilken ofta grotesk stavning av namn som svenska folket kan presteras. Han vet också att han ofta får ingripa för att åstadkomma nödig rättelse. Nu säga de sakkunniga: »Uppgives för barn, som icke döpts inom svenska kyrkan, förnamn, som uppenbarligen kan väcka anstöt eller allmänt åtlöje, må sådant förnamn icke införas i folkbokföringsurkund.» Hur skall denna prövning verkställas, då vederbörande icke behöva personligen inställa sig? Skall folkregisterföraren meddela, att han icke kan införa föreslagna namn och anhålla om andra eller en annan stavning av föreslagna namn eller skall han börja förhandlingar per post med vederbörande? Det enda rimliga är givetvis att föreskriva, att födelseanmälan må *insändas* men att namnuppgift skall *ingivas*.

Ännu en erinran. Folkregisterföraren har att så snart han erhållit födelseanmälan översända denna anmälan till länsstyrelsen, som har att upprätta huvudkort, alfabetkort och centralkort, varav de båda första översändas till folkregisterföraren. Om barnet först senare erhåller namn, skall alltså ytterligare en anmälan insändas till länsstyrelsen. I detta fall avgivas alltså icke mindre än fyra anmälningar om samma barn: kontrollanmälan till länsstyrelsen, födelseanmälan till registerföraren, registerförarens födelseanmälan till länsstyrelsen, registerförarens uppgift om barnets namn.

De sakkunnigas förslag rörande födelseanmälan förefaller icke vara klart genomtänkt. Hela systemet med kontrollanmälan till länsstyrelsen förefaller för övrigt vara alldeles onödigt.

Flyttningsförfarandet.

Vad angår flyttningsförfarandet förmena sakkunniga, att en förbättrad ordning skall åstadkommas därigenom att allmänheten i så

stor utsträckning som möjligt befrias från anmälningsplikt. De sakkunniga föreslå sålunda att anmälan om flyttning skall göras endast i inflyttningsorten.

För närvarande gäller som bekant den ordningen att flyttningsbetyg kan rekvideras per post. Det får däremot *icke insändas* till inflyttningsorten *utan skall ingivas* av den flyttande själv eller annan trovärdig person.

Innebär nu de sakkunnigas förslag en vinst för allmänheten? För folkregisterföraren blir den föreslagna ordningen allt annat än en vinst. Det torde i många fall bliva omöjligt för honom att rätt placera en person, på den av personen lämnade adressuppgiften. Jag tänker t. ex. på förhållandena i min församling av vilken en del som legal beteckning i församlingsboken har stadsägenummer 1—702. Allmänheten känner föga till dessa. En person uppger sig inflytta till Näsby n:r 9 — som det av gammalt hette. Detta n:r 9 omfattar flera hundra stadsägenummer. Det är i många fall fullkomligt omöjligt att placera den inflyttande rätt på de legala fastighetsbeteckningarna, utan ingående förfrågningar om husägare m. m. Detta kan nu i regel ordnas ganska snabbt genom vederbörandes personliga inställelse. Med visshet kan man emellertid förvänta att besvärliga komplikationer skola uppstå av det föreslagna systemet, då den skriftliga anmälan ofta måste återsändas och kompletteras, kanske flera gånger. Den som år efter år läser allmänhetens uppgifter till kyrkoskrivning och mantalsskrivning har synnerligen ringa tilltro till de flyttandes förmåga att lämna korrekta uppgifter och därmed till att det föreslagna systemet verkligen skall fungera. I det hela blir det ingen vinst för allmänheten att den befrias från att *ingiva* flyttningsbetyg. Och för folkbokföraren kommer systemet att medföra betydande svårigheter och väsentligt ökade skrivgöromål.

En granskning av själva flyttningsproceduren väcker stora betänkligheter genom procedurens invecklade beskaffenhet.

En flyttning mellan tvenne kommuner i olika län kommer — om jag icke missförstått förslaget — att te sig på följande sätt. A. flyttar från Sölvesborg till Kristianstad. Han sänder anmälan härom från något postkontor, vilken anmälan befordras till folkregisterföraren i Kristianstad. Folkregisterföraren i Kristianstad granskar anmälan och finner att personen bör bokföras i Kristianstad. Han översänder härefter anmälan till länsstyrelsen i Kristianstad. Länsstyrelsen i Kristianstad upprättar med ledning av anmälan — alltså på den flyttandes egna uppgifter — ett centralkort, ett alfabetkort och ett rekvisitionskort. Centralkortet kvarstannar hos länsstyrelsen, alfabetkortet sändes till folkregisterföraren i Kristianstad och rekvisitionskortet till folkregisterföraren i Sölvesborg. Folkregisterföraren i Sölvesborg uppsöker personen i sitt alfabetsregister, antecknar å detta hans utflyttning till Kristianstad, överflyttar alfabetkortet till avgångsregistret, sänder huvudkortet, sedan han i vissa delar avskrivit detsamma i avgångsboken, i rekommenderat brev till folkregisterföraren i Kristianstad och rekvisitionskortet till länsstyrel-

sen i Karlskrona. Länsstyrelsen i Karlskrona uppsöker A:s centralkort, antecknar hans utflyttning, överför kortet till sitt utflyttningsregister och sänder rekvisitionskortet till länsstyrelsen i Kristianstad. Folkregisterföraren i Kristianstad har redan mottagit det av länsstyrelsen för A. upprättade alfabetkortet. När A:s huvudkort anländer från Sölvesborg antecknar han å detta inflyttningen, insätter det i kommunregistret, insätter alfabetkortet i alfabetsregistret och in skriver personen i sin inflyttningslängd. Vid månadens slut upptager han A. i den avskrift av inflyttningslängden som han har att sända till länsstyrelsen i Kristianstad. Länsstyrelsen i Kristianstad som under tiden mottagit rekvisitionskortet från länsstyrelsen i Karlskrona, uppsöker i sitt inflyttningsregister A:s centralkort, verkställer å detta anteckning om A:s inflyttning till Kristianstad och översänder rekvisitionskortet till pensionsstyrelsen samt flyttningsanmälan till länsstyrelsen i Karlskrona.

Denna flyttning kräver alltså minst 10 postförsändelser. Skulle nu A:s uppgifter visa sig ofullständiga, svårigheter uppstå att identifiera honom m. m. blir skriftväxlingen givetvis än mer omfattande. En av de sakkunniga herr Bæhrendtz säger (sid. 380): »Med kommiténs system kan icke undvikas att de skriftliga flyttningsanmälningarna i åtskilliga fall bliva felaktiga; erfarenheten från granskningen av mantalsuppgifterna är icke uppmuntrande.» Må vara att den föreslagna ordningen åstadkommer stadga, den synes vara allt annat än planmässig. Åstadkommer den effektivitet? Det förefaller som om effektiviteten enligt det föreliggande förslaget vore lika beroende som nu av den flyttandes förmåga att lämna korrekta uppgifter. Brister vederbörande häri torde en situation skapas som med det nya systemet kan bliva vida mer kaotisk än med nuvarande system.

Man kan icke värja sig för en känsla av att det föreliggande förslaget uppgjorts utan att nödig hänsyn tagits till den faktiska verkligheten. Systemet ter sig sinnrikt, men är så pass invecklat att en förenkling måste vara möjlig att åstadkomma.

Hela resonemanget om att folkbokföringen skall bli effektivare om flyttningsförfarandet underlättas för allmänheten är enligt min mening verklighetsfrämmande. Hela systemet kommer att fungera på ett helt annat sätt därest nu gällande krav på personlig inställelse vid inflyttning får stå kvar.

Medborgarkort och prästbevis.

Enligt de sakkunnigas förslag skall s. k. medborgarkort utfärdas obligatoriskt för person som fyllt 21 år och på begäran för den som fyllt 15 år. Detta kort skall innehålla diverse uppgifter och kommer att äga karaktär av personlig identitetshandling.

Beträffande detta medborgarkort säga de sakkunniga (sid. 336): »medborgarkort eller avskrift därav för besörjande varav särskilda blanketter böra tillhandahållas allmänheten, synes vara tillfyllest i åtskilliga fall, då nu åldersbetyg eller arbetsbetyg fordras. Införan-

det av medborgarkort kan därför förväntas medföra en väsentlig minskning av behovet av sådana folkbokföringsbevis, vilka för närvarande förekomma i stor utsträckning, och därmed en minskning av folkbokföringsmyndigheternas arbetsbörda.»

Frågar man sig nu emellertid angående åldersbetygets uppgift är det visserligen riktigt att det avser att giva besked om en persons ålder, men det har en minst lika betydelsefull uppgift — det skall giva besked om personens aktuella kyrkoskrivningsort. Denna uppgift framgår icke av medborgarkortet sådant detta tänkts av de sakkunniga. Och därmed faller de sakkunnigas resonemang om att medborgarkortet väsentligen skall minska folkbokföringsmyndigheternas arbetsbörda. Däremot torde det förhålla sig så, att medborgarkortet i många fall kommer att bereda möjlighet för försunliga personer att ytterligare vårdslösa sin kyrkoskrivning. Behovet av åldersbetyg och liknande prästbevis är faktiskt en utomordentligt god hjälp för vederbörande pastor att nödga de försunliga att ordna sin kyrkoskrivning. Som bekant gäller för närvarande den bestämmelsen att en till bok över obefintliga överförd person icke kan erhålla åldersbetyg eller andra prästbevis. Och denna bestämmelse har i många fall berett vederbörande pastor möjlighet att få en persons kyrkoskrivning ordnad.

De sakkunnigas förslag angående medborgarkort kan icke accepteras. En av de sakkunniga, herr Bæhrendtz, har för övrigt anmält avvikande mening. De av honom framförda synpunkterna avseende medborgarkortens utbyggande till medborgarböcker synas i hög grad vara förtjänta av beaktande.

Frågan om medborgarkortet bör upptagas till förnyad granskning, varvid förslaget om medborgarbok, som synes angiva den väg på vilken det föreliggande spörsmålet kan bringas till tillfredsställande lösning, bör prövas.

Förslaget ur församlingsverksamhetens synpunkt.

Det kan icke vara ur vägen att till sist granska det föreliggande förslaget med hänsyn till församlingsverksamheten överhuvud.

Enligt förslaget skall prästerskapet såsom hittills svara för folkregistreringen. Man kan i detta sammanhang icke undgå att fråga sig varför i så fall den gamla benämningen pastorsexpedition skall ersättas med folkregisterförarexpedition el. dyl.

Kyrkobokföringen är för prästerskapets vidkommande ett åliggande både på ont och gott. Det kan icke förnekas att expeditionsarbetet i många fall till den grad lagt beslag på prästens arbetskraft att den egentliga pastoral uppgiften eftersatts. Ett vårdslösande av denna senare ådrager ju i regel icke vederbörande disciplinärt ingripande från överordnade så som vårdslösat expeditionsarbete. Det skall också erkännas att expeditionsarbetet i många fall innebär en frestelse för en präst att låta det rent ämbetsmannamässiga dominera i prästgårningen.

Å andra sidan gör expeditjonsarbetet enligt nuvarande ordning såväl prästen som församlingsmedlemmarna goda tjänster. Den personliga inställelsen på pastorsexpeditionen bereder möjlighet till personlig kontakt. Ett besök å pastorsexpeditionen giver ej sällan församlingsmedlemmen den anledning han behöver för att lägga fram sina bekymmer av olika slag. Och för prästen innebära dylika tillfällen en naturlig utgångspunkt för åtgärder till den enskildes hjälp i olika avseenden.

Skall den nuvarande ordningen ur synpunkten av församlingsverksamhetens bedrivande jämföras med den av de sakkunniga föreslagna måste den förra, även om den är behäftad med påvisbara svagheter, tillerkännas företräde. Den föreslagna ordningen må i vissa fall vara den nuvarande överlägsen i fråga om effektivitet, då det gäller själva registreringen, men fråga är om det skall vara nödvändigt för samhället att för denna effektivisering av arbetet ikläda sig ej blott väsentligt utökade kostnader utan även uppoffra de imponerabilia som en personlig kontakt mellan prästen-folkbokföraren och den enskilde församlingsmedlemmen faktiskt innebär.

De sakkunnigas förslag kommer att förvandla pastorsexpeditionen till folkregisterförarexpedition, där vederbörande präst allt mindre får att göra med människor och allt mer upptages av papper, kort och register. Arbetet kommer att bliva allt mer mekaniskt och för prästens egentliga kall främmande.

Skall de sakkunnigas förslag i föreliggande skick upphöjas till lag, förefaller det mig vara riktigast, att prästerskapet avkopplas från den rent civila bokföringen och att alltså denna blir en rent borgerlig angelägenhet att »kyrkoboken» försvinner och »kommunregistret» blir dess arvtagare.

Jag har dock svårt att tro, att anordningen skall bli till verklig vinst för någon part. I varje fall blir den det icke, om den skall genomföras enligt det här föreliggande förslaget, som i väsentliga punkter brister i stadga och planmässighet och på grund härav ingalunda lärer kunna åstadkomma den avsedda effektiviteten i folkregistreringen.